

Vývoj zahraničných a bezpečnostných politík stredoeurópskych štátov

2

Autor: Robert ONDREJCSÁK
Oponent: Dušan ŠTRAUS

Úvod – vývoj „limitovanej diferenciacie“ zahraničných a bezpečnostných politík stredoeurópskych štátov

Energetická bezpečnosť a postoje stredoeurópskych štátov

Slovenská republika: rok prijatia najdôležitejších bezpečnostno-politických dokumentov a transformácie ozbrojených síl

Bezpečnostná stratégia SR

Obranná stratégia SR

Ďalšie kľúčové momenty bezpečnostnej politiky SR v rokoch 2005/2005

Maďarsko: pokračujúce postavenie zahraničnej a bezpečnostnej politiky v tieni vnútornej politiky

Poľsko: nová vláda a potvrdenie a silné presadzovanie stálych priorit poľskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky

Implikácie pre Slovensko

Úvod – vývoj „limitovanej diferenciacie“ zahraničných a bezpečnostných politík stredoeurópskych štátov

Štáty v strednej Európe sa v uplynulom období stali štandardnými členskými štátmi NATO a EÚ. Kým pred vstupom do týchto organizácií boli hlavné ciele v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky identické – integrácia – v poslednom období nastala vyššia miera individualizácie a diferenciacie politík jednotlivých štátov v strednej Európe.

Okrem toho však stredoeurópske štáty majú jednu spoločnú výzvu: definovať nové zahraničnopolitické a bezpečnostno-politické ciele a priority. Ako stredoeurópske štáty definujú tieto priority samozrejme závisí predovšetkým od dvoch faktorov: po prvé, do akej miery sa pri garantovaní svojej bezpečnosti spoliehajú na strategické partnerstvo s USA; po druhé, regionálne priority jednotlivých štátov.

Výsledky procesu definovania regionálnych priorit sú relatívne jednoznačné a *de facto* v každom štáte sa môžu spoliehať na podporu verejnosti a relevantných politických strán.

Prístup k strategickému partnerstvu s USA a definícia tohto partnerstva sú v porovnaní s regionálnymi prioritami o čosi nesta-

bilnejšie. Aj keď je možné definovať stredoeurópske štáty vo všeobecnosti ako „proatlantické“, existujú medzi nimi rozdiely v miere politickej a vojenskej angažovanosti na strane USA. Navyše názor verejnej mienky v stredoeurópskych štátoch nie je taký jednoznačný, ako v prípade regionálnych priorit (azda len s výnimkou Poľska). Okrem verejnej mienky takmer v každom štáte existujú politické sily, ktoré preferujú vyššiu „európsku angažovanosť“, „európske strategické smerovanie“ a EÚ, resp. Francúzsko a Nemecko ako hlavných strategických partnerov. Treba však dodať, že napriek týmto silám a možnosti, že môžu nastať isté posuny v orientácii smerom k Európe, nemožno očakávať zásadnú strategickú zmenu v prístupe k USA a v bezpečnostnej politike v žiadnom stredoeurópskom štáte.

Okrem týchto faktorov je nevyhnutné brať ohľad aj na geopolitickú váhu štátov, z čoho vyplýva existencia dvoch kategórií v rámci regiónu. Do jednej patrí Poľsko, ktoré si čoraz viac uvedomuje (a niekedy aj „preceňuje“) svoju geopolitickú váhu. Nová poľská vláda sa podľa doterajších poznatkov bude snažiť váhu Poľska využiť predovšetkým v dvoch smeroch: v rámci EÚ na podporu poľských záujmov a na podporu „východnej politiky“ Poľska. V prípade Poľska zohrávajú dôležitú úlohu aj historické skúsenosti. Faktory historickej skúsenosti a geopolitiky ovplyvňujú a zároveň vysvetľujú napríklad poľský negatívny postoj voči plánovanej výstavbe energovodov z RF do Nemecka cez Baltické more, t. j. mimo poľského územia.

Do druhej kategórie patria všetky ostatné štáty strednej Európy, vrátane SR. Ich aktívny prístup k medzinárodným vzťahom a bezpečnostnej politike je napriek malej veľkosti vitálne dôležitý. Môžu mať silné regionálne záujmy a v prípade, že dokážu postupovať spoločne, ich spolupráca môže figurovať ako multiplikačný faktor vplyvu. V rámci EÚ to platí predovšetkým o susedskej politike. Ako jednoznačný príklad takéhoto postupu môže figurovať intenzívna podpora Rakúska, SR a Maďarska chorvátskym integračným ambíciám. V novembri 2005 bol spoločný stredoeurópsky postup v tejto veci mimoriadne efektívny. V niektorých obdobiach môže takýto aktívny prístup zvýšiť medzinárodnú váhu jednotlivých štátov. Dobrým príkladom je iracký konflikt, počas ktorého sa stredná Európa objavila v strategicko-politických plánoch USA doposiaľ najviditeľnejšie. Stredoeurópske štáty, predovšetkým tie, ktoré po-

skytli silnú politickú a vojenskú podporu USA (predovšetkým Poľsko, ale v porovnaní s dôrazom na počet obyvateľstva a potenciál ozbrojených síl aj SR), sa pre USA stali veľmi dôležitými v politickom zmysle (poľské možnosti a potenciál boli možno aj precenené). V globálnom procese, v ktorom dochádza k znižovaniu dôležitosti a váhy európskych štátov pre USA – predovšetkým kvôli reáliám globálneho bezpečnostného prostredia a koncentrácii USA na Stredný a čiastočne Ďaleký východ – dokázali stredoeurópske štáty vďaka svojmu prístupu k irackej kríze zvýšiť relatívnu „váhu“ regiónu pre USA.

Obdobie 2005/2006 bolo z tohto pohľadu menej dynamické a postupne v ňom dochádzalo k vybalansovaniu postavenia strednej Európy v USA. USA venovalo svoju pozornosť predovšetkým prioritným regiónom (Stredný východ, stredná a južná Ázia, západné Tichomorie) a dôležitosť stredoeurópskeho priestoru pre USA sa znižovala. Vďaka postojom počas irackej krízy bude však mať stredná Európa pre USA naďalej špecifický význam. Okrem Spojeného kráľovstva sú totiž stredoeurópske štáty najstabilnejšími spojencami USA v Európe, čo im zabezpečuje isté zvýhodnené postavenie. Potvrdzujú to aj návštevy stredoeurópskych predstaviteľov v USA, ako aj návštevy amerického prezidenta, konkrétne v SR vo februári 2005 a v Lotyšsku v máji 2005 (obe návštevy boli súčasťou dlhšej cesty amerického prezidenta po Európe).

Samozrejme, aj keď berieme ohľad na existujúce rozdiely medzi zahraničnými a bezpečnostnými politikami stredoeurópskych štátov, nie je možné hovoriť o ich totálnej diferenciacii. Napriek tomu, že existujú medzi nimi rozdiely napríklad v oblasti prístupu k USA, každý stredoeurópsky štát (okrem Rakúska, ktoré tvorí špecifickú kategóriu) je považovaný za proatlantický v rámci NATO a EÚ. Na druhej strane treba ale dodať, že atlanticizmus štátov v regióne siaha od silného a jednoznačného atlanticizmu Poľska až po váhavý, resp. „soft-atlanticizmus“ Maďarska.

Okrem prístupu k atlanticizmu treba poukázať aj na skutočnosť, že napriek rozdielom v definícii priorít zostali tieto stredoeurópskymi, regionálnymi prioritami. To znamená, že hoci je pre Poľsko dôležitejšia východná dimenzia a pre Rakúsko s Maďarskom južná, ich priority zostávajú v geopolitickom okruhu od Jadranu po Ukrajinu a Bielorusko. Určitú vý-

nimku opäť tvorí Poľsko, ktoré má v dôsledku svojej geopolitickej váhy špecifické záujmy aj v ďalších regiónoch (Irak – vojenská prítomnosť), ako aj na celoeurópskej úrovni (weimarská trojka).

Dôsledkom tohto paralelného vývoja – odlišnosti v rámci zahraničných a bezpečnostných politík štátov v regióne a súbežné posilňovanie spoločných strategických a regionálnych prvkov – je možné charakterizovať vývoj stredoeurópskeho priestoru ako „limitovanú diferenciáciu“.

Energetická bezpečnosť a postoje stredoeurópskych štátov

Vývoj na prelome rokov 2005/2006 potvrdzuje „limitovanú diferenciáciu“ stredoeurópskych štátov predovšetkým v jednej oblasti: energetickej bezpečnosti.

Otázky energetickej bezpečnosti sa síce dostali na výsledie záujmu až po všeobecne známych udalostiach na prelome rokov (podrobnejšie viď v kapitolách o RF, Ukrajine a energetickej geopolitike), ale ich príčiny tu boli prítomné posledné dve desaťročia.

Základným faktorom v tomto komplexe problémov sú ruské záujmy, ktoré – napriek snahám o zjednodušenie – sú komplexné a určované sú celou škálou faktorov všetkých úrovní, strategickú nevynímajúc. Okrem ekonomických dôvodov patrí k prioritným strategickým cieľom RF snaha izolovať z ruského pohľadu geopoliticky a strategicky najproblematickejšie štáty v širšom regióne: Poľsko a Ukrajinu. Kvôli dosiahnutiu tohto cieľa boli Ruskom prezentované a presadzované plány na budovanie energovodov cez Baltické a podobný cieľ sledoval aj ďalší projekt „Jamal“.

V situácii stredoeurópskych štátov možno v oblasti energetickej politiky identifikovať spoločné prvky. Ide predovšetkým o vysokú mieru energetickej závislosti od Ruska. Aj v tomto bode existujú rozdiely, v závislosti od úspešnosti politiky diverzifikácie dodávok energetických surovín jednotlivých štátov.

V duchu „limitovanej diferenciácie“ však boli reakcie jednotlivých štátov na vzniknutú situáciu odlišné. Tieto odlišnosti pramenia z rôznych faktorov: od rôznej miery závislosti od Ruska, cez ekonomické záujmy až po rozdielne energetické koncepcie.

Existujú rozdiely aj v chápaní diverzifikácie: kým napríklad Poľsko chápe diverzifikáciu ako diverzifikáciu zdrojov, maďarské

kroky počas posledných mesiacov nasvedčujú tomu, že MR chápe diverzifikáciu ako diverzifikáciu tranzitných ciest. Kým prvá cesta vedie k hľadaniu alternatívnych zdrojov energetických surovín (teda nie ruských), druhá k hľadaniu alternatívnych tranzitných trás. Druhá cesta neznamená zníženie závislosti od dodávateľa, ale od doterajších tranzitných štátov, predovšetkým od Ukrajiny (viď projekt „*Blue Stream*“¹).

Podľa ministra hospodárstva MR Jánosa Kóku je Maďarsko z hľadiska energetickej bezpečnosti najzraniteľnejšou krajinou strednej Európy. Pri energetických surovinách sa musí spoliehať na dovoz v pomere 75 %, v špecifickom prípade zemného plynu je tento pomer až 90 %. Vzhľadom na podobné problémy stredoeurópskych štátov v tejto oblasti MR navrhovalo prepojenie energovodov štátov v regióne, aby si v prípade krízy mohli stredoeurópske štáty vzájomne pomáhať. MR spočiatku presadzovala aj vyššiu diverzifikáciu zdrojov, najmä čo sa týka projektu plynovodu Nabucco². Postupne sa však maďarská pozícia zmenila a v zmysle uvedených skutočností začala akcentovať diverzifikáciu tranzitných trás.

Rakúsky prístup zdôrazňuje nevyhnutnosť šetrenia energiou a zvyšovanie efektivity pri jej spotrebe. Rakúsko je čiastočne v lepšej situácii z dvoch dôvodov: disponuje skladovacími kapacitami, ktoré dokážu pokryť približne tretinu ročnej spotreby plynu a dodávky energetických surovín sú vo väčšej miere diverzifikované ako v ostatných štátoch strednej Európy. Na stretnutí ministrov zodpovedných za energetiku 18. marca 2006 však najdôraznejšie odmietlo budovanie atómových elektrární, ktoré by mohli aspoň čiastočne zmierniť závislosť od zemného plynu a ropy.

Jadrom slovenského prístupu je, že energetická politika nemôže byť izolovanou záležitosťou jednotlivých štátov. Okrem efektivity spotreby zdôrazňuje aj diverzifikáciu zdrojov. Zatiaľ však bez toho, aby sa podarilo efektívne znížiť reálnu závislosť od Ruska.

Česká republika preferuje budovanie alternatívnych trás pre dodávky energetických surovín, predovšetkým na ose sever-juh. ČR už aj v súčasnosti získava takmer 30 % spotreby plynu z Nórska (ale stále viac ako 70 % z RF), kým v prípade ropy dve tretiny z RF a jednu tretinu z Nemecka (vyžadujú si však odlišný spôsob spracovania).

¹Ide o plynovod z Ruska cez Čierne more do Turecka, ktorý by mohol byť prepojený cez juhovýchodnú Európu na Taliansko a Maďarsko – pozn. aut.

²Nabucco je projekt plynovodu, ktorý má zabezpečiť tranzit zemného plynu z strednej Ázie, Azerbajdžanu a Iránu cez Turecko, Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko a Rakúsko. Náklady na realizáciu projektu by dosiahli 4,5 mld. EUR, systém by mohol byť funkčný v prípade pozitívneho politického rozhodnutia v roku 2011. Ročná kapacita plynovodu by sa mohla pohybovať na úrovni od 13 do 21,5 mld. m³.

Najvyhranenejší je postoj Poľska, ktoré navrhuje vytvorenie „energetickej NATO“ podpísaním zmluvy o energetickej bezpečnosti medzi členskými štátmi NATO a EÚ. Poľský návrh bol však jednoznačne odmietnutý napríklad Francúzskom. Počas návštevy poľského prezidenta vo Francúzsku vo februári 2006 prezident Chirac dôrazne odmietol poľskú koncepciu a vyjadril nesúhlas s angažovaním NATO v akejkoľvek forme do riešenia energetickej bezpečnosti (francúzsky postoj bol ovplyvnený dvomi faktormi: francúzska percepcia NATO ako organizácie kolektívnej vojenskej obrany – všetky ostatné aspekty sa Francúzsko snaží riešiť na úrovni EÚ; francúzsky dôraz na vzťahy s RF, ktoré by pravdepodobne takúto dohodu neprivilalo).

Napriek intenzívnym rokovaniam o energetickej politike sa zatiaľ nepodarilo dosiahnuť dohodu ani medzi EÚ a RF (napriek existencii koncepcie), ani na úrovni členských štátov únie. Dosiaľ neexistuje ani spoločný stredoeurópsky postoj.

Slovenská republika: rok prijatia najdôležitejších bezpečnostno-politických dokumentov a transformácie ozbrojených síl³

Najdôležitejším momentom roku 2005 na úrovni strategického myslenia a koncepcií bolo schválenie dvoch kľúčových bezpečnostno-politických dokumentov, Bezpečnostnej stratégie SR (BS) [1] a Obrannej stratégie SR (OS) [7]. Dokumenty nahradili dovtedy platné stratégie z roku 2001.

Prvým dôležitým momentom je fakt, že nové stratégie už reagujú na vývoj v dvoch základných smeroch: vývoj globálneho bezpečnostného prostredia a nová pozícia SR v medzinárodných vzťahoch. BS je prvou „postintegračnou“ stratégiou SR.

Bezpečnostná stratégia SR

Bezpečnostné záujmy SR definované v BS sú relatívne stabilné a dobre čitateľné a z tohto pohľadu „klasické“: nevybočujú zo základných trendov pri definovaní bezpečnostných záujmov štátov s porovnateľným potenciálom, možnosťami a geopolitickým postavením. Dôraz je kladený na bezpečnosť štátu a občana v širšom zmysle, na transatlantické partnerstvo, kľúčové medzinárodné organizácie (NATO, EÚ) a na partnerské štáty. Do kategórie bezpečnostných záujmov sú zaradené aj posilňovanie demokracie, šírenie slobody, dodržiavanie ľudských práv, práv-

³Pre rozsiahlejšiu analýzu zahraničnej a predovšetkým bezpečnostnej politiky SR viď [9].

neho štátu, medzinárodného práva, čo hovorí aj o stabilnom hodnotovom základe bezpečnostnej politiky SR.

V prípade hodnotenia bezpečnostného prostredia stratégia vychádza z pozitívnych trendov v bezprostrednom okolí SR, ako aj z pozitívneho vplyvu členstva v NATO a EÚ na bezpečnostnú situáciu a medzinárodné postavenie SR. Okrem týchto faktorov však charakterizuje aj tie, ktoré negatívne vplyvajú na bezpečnosť SR: prehlbovanie nestability a nepredvídateľnosť vývoja globálneho bezpečnostného prostredia.

Charakteristika najväznejších bezpečnostných hrozieb vychádza z globálnych faktorov, ktoré majú vplyv – aj keď nie v rovnakej miere – na bezpečnostnú situáciu každého štátu. Stratégia definuje dve „strategické globálne hrozby“ pre SR: terorizmus a proliferácia zbraní hromadného ničenia. Najväčšiu hrozbu pre slovenskú bezpečnosť a bezpečnosť našich spojencov znamená kombinácia týchto dvoch hrozieb⁴.

K hrozbám bezpečnostná stratégia ďalej radí zlyhávajúce štáty, ktoré sa môžu stať základňami pre teroristické a extrémistické organizácie, prípadne pre medzinárodný organizovaný zločin. Upozorňuje aj na negatívny vplyv „zlyhania štátu“ na ilegálnu migráciu, ktorá bude v budúcnosti pravdepodobne jednou z najväčších výziev na celoeurópskej úrovni. Regionálne konflikty môžu mať destabilizujúce následky nielen v danom regióne, ale aj na úrovni celého euroatlantického priestoru.

Medzi hrozby sú zaradené v prevažnej miere tie, ktoré nemajú korene v pôsobení štátnych aktérov v medzinárodných vzťahoch – napríklad organizovaný zločin alebo nelegálna migrácia – čím nová stratégia reaguje na najaktuálnejšie trendy vo vnímaní hrozieb, vrátane čoraz intenzívnejšieho a často ťažko kontrolovateľného pôsobenia neštátnych aktérov v smere, ktorý je možné považovať za výzvu, alebo dokonca hrozbu pre štáty.

K dôležitým častiam dokumentu patrí charakteristika súvislostí energetickej bezpečnosti. Podľa BS „vysoká závislosť od nepretržitého prísunu základných surovín, energie, neobnoviteľných zdrojov a ich dopravy môže prerásť do ohrozenia nielen ekonomickej prosperity a stability, ale aj bezpečnosti štátu“. [1, s. 6] Samozrejme, toto konštatovanie platí aj vo všeobecnosti, ale v svetle problémov na prelome rokov 2005/2006 poukazuje na zraniteľnosť stredo európskych štátov. Ďalšie konštatovania o možnosti ozbrojených konfliktov v dôsledku súperenia o energetické

⁴ „Možnosť získania a použitia zbraní hromadného ničenia a niektorých ich nosičov teroristickými skupinami, prípadne zlyhávajúcimi štátmi“. [1, s. 4]

zdroje sú platné predovšetkým v inom geografickom kontexte (Blízky východ, prípadne stredná Ázia, z dlhodobého hľadiska aj Ďaleký východ). To však neznamená, že by takéto konflikty nemali vplyv na bezpečnosť SR: môžu mať pre nás jednak priame ekonomické následky a jednak môžu negatívne zasiahnuť vývoj celého bezpečnostného prostredia. Stratégia charakterizuje aj zásady bezpečnostnej politiky SR, jej bezpečnostný systém a prezentuje nástroje slovenskej bezpečnostnej politiky.

V rámci realizácie bezpečnostnej politiky je možné vyzdvihnúť dôraz na aktívny prístup aj k bezpečnostným hrozbám. V súvislosti s hrozbou ZHN je prezentovaná ambícia SR zapojiť sa „do systémov a programov protiraketovej obrany“ [1, s. 9]. Forma angažovania sa v týchto programoch ani konkrétne programy nie sú prezentované, no vzhľadom na súčasný stav je možné hovoriť o dvoch projektoch, ktoré môžu súvisieť so SR. Jeden je diskutovaný na úrovni NATO, ale ku konkrétnej existencii spojeneckého systému je v súčasnosti ešte ďaleko. Druhým projektom je americká národná protiraketová obrana, v rámci ktorej sa už začalo s budovaním potrebných systémov na území USA a americkí predstavitelia už hovoria o ich čiastočnej funkčnosti. Zapojenie sa SR do tohto systému však podľa dostupných informácií nie je aktuálne a v rámci budovania stredoeurópskeho komponentu amerického globálneho systému sa uvažuje prioritne o poľskej participácii (nevylučuje sa zatiaľ ani ČR – máj 2006).

Z východísk bezpečnostnej politiky SR je dôležité konštatovanie, že „bezpečnosť SR je zviazaná s bezpečnosťou štátov v euroatlantickej oblasti a závisí od globálnej bezpečnosti.“ [1, s. 12] Z doktrínálneho hľadiska je nemenej dôležitý prístup odzrkadľujúci vývoj bezpečnostno-politického myslenia v SR a schopnosť reagovať na zmeny v charaktere globálneho bezpečnostného prostredia a vyvodit' zodpovedajúce závery. „Úroveň našej bezpečnosti odráža našu schopnosť spolupracovať a zapájať sa do riešenia konfliktov za našimi hranicami tam, kde je zdroj nestability. Bezpečnosť SR sa nestotožňuje len s územnou obranou. SR je odhodlaná v zmysle solidarity a v spolupráci s medzinárodným spoločenstvom angažovať sa na zaručovaní bezpečnosti a stability a zmierňovania následkov kríz iných štátov a národov“ [1, s. 12] Tento prístup korešponduje s celosvetovým trendom v bezpečnostno-politickom myslení.

Stratégia priamo aj nepriamo potvrdzuje najdôležitejšie priority zahraničnej a bezpečnostnej politiky SR v súvislosti s prioritizáciou medzinárodných organizácií, bilaterálnych vzťahov a geografickými prioritami SR. Snaží sa o vybalansovanie atlantického a európskeho vektora, ale z hľadiska bezpečnosti potvrdzuje jednoznačný atlanticizmus SR. Z medzinárodných organizácií je najdôležitejšie NATO, ktoré pre „SR predstavuje garantovanú bezpečnosť a nástroj presadzovania jej bezpečnostných záujmov“ [1, s. 13]. NATO by teda malo zostať „hlavnou platformou“ spolupráce v bezpečnostnej a vojenskej oblasti v rámci euroatlantického priestoru a hlavným fórom transatlantického dialógu. S geografickými prioritami SR závisí dôraz na rozširovanie NATO chápané ako rozširovanie zóny stability.

SR vyjadruje podporu ďalšiemu rozvoju Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ a chce prispievať do misí pod vedením EÚ. Budovanie operačných kapacít európskej bezpečnostnej a obrannej politiky podľa slovenských záujmov musí byť komplementárne so záujmami SR v NATO. Aj v prípade EÚ sa vyjadruje podpora jej ďalšiemu rozširovaniu.

Z pohľadu bezpečnostných záujmov SR má „osobitné postavenie“ vzťah s USA, ktoré „sú strategickým spojencom SR“ [1, s. 14]. Stratégia potvrdzuje aj často prezentované geografické priority zahraničnej a bezpečnostnej politiky SR: Ukrajinu a západný Balkán, ale zdôrazňuje slovenské záujmy aj v širšom priestore.

Obranná stratégia SR

OS [7] vychádza z BS a nahradila Obrannú a Vojenskú stratégiu, ktoré boli schválené v roku 2001. Potvrdzuje základné princípy bezpečnostnej politiky a hodnotenie bezpečnostného prostredia prezentované v BS, vrátane kľúčovej doktrínálnej zmeny o zmene charakteru ochrany bezpečnosti⁵.

„Vojensko-politický záver“ dokumentu vychádza z podobného princípu a hodnotenia reálií bezpečnostného prostredia, keď hovorí, že „SR v dlhodobom časovom horizonte nehrozí bezprostredný rozsiahly konvenčný vojenský konflikt a znižuje sa závažnosť a rozsah ďalších hrozieb vojenského charakteru. Zvyšuje sa však pravdepodobnosť a nebezpečenstvo nevojenských hrozieb, predovšetkým útokov medzinárodného terorizmu, ktorý by v kontexte zlyhávania národnej a medzinárodnej

⁵„Obhajoba a presadzovanie bezpečnostných záujmov Slovenskej republiky v širšom geografickom kontexte sa stáva základným predpokladom jej bezpečnosti a obranyschopnosti.“ [7, s. 1]

kontroly šírenia zbraní hromadného ničenia predstavoval najväčšiu hrozbu pre SR a jej spojencov“ [7, s. 2]

Z dôvodu vysokej miery prirodzenej zhody medzi BS a OS v najdôležitejších otázkach bezpečnostnej politiky (aj keď uhol pohľadu OS je vojensko-politický), nie je potrebné opätovne zdôrazňovať faktory prezentované v súvislosti s BS. Preto bude analýza sústredená na vojensko-politické ambície SR na úrovni nasadenia ozbrojených síl na základe OS.

V reakcii na rôzne smery potenciálneho vývoja bezpečnostnej situácie musia byť ozbrojené sily SR pripravené na realizáciu piatich scenárov nasadenia [7, s. 6].

1. v plnom rozsahu realizovať operáciu vysokej intenzity na obranu SR,
2. vo veľmi veľkom rozsahu jednorazovo prispieť až brigádovou skupinou pozemných síl a určených prvkov bojovej podpory a bojového zabezpečenia do spojeneckých operácií vysokej intenzity pri kolektívnej obrane spojencov v NATO,
3. vo veľkom rozsahu jednorazovo prispieť práporovou skupinou pozemných síl a určených prvkov bojovej podpory a bojového zabezpečenia do mnohonárodných spojeneckých operácií vedených bez geografického obmedzenia pod vedením NATO,
4. v strednom rozsahu poskytnutie a udržiavanie príspevku vo veľkosti mechanizovaného práporu pozemných síl alebo jeho ekvivalentu do mnohonárodných operácií na podporu mieru pod vedením NATO alebo EU,
5. v malom rozsahu participovať v operáciách na odporu mieru alebo humanitárnych operáciách pod vedením OSN, EU alebo medzinárodnej koalície, dlhodobo udržať sily v rozsahu roty pozemných síl alebo jej ekvivalentu v takejto operácii.

V rôznych kombináciách nasadenia ozbrojených síl je vojensko-politickou ambíciou SR do roku 2010 schopnosť pôsobiť v minimálne dvoch operáciách paralelne. Prioritnou by mala byť operácia pod vedením NATO.

Najnovšie bezpečnostno-politické dokumenty SR je možné charakterizovať ako moderné, vychádzajúce z reálnych záujmov SR a z realistického hodnotenia globálneho bezpečnostného prostredia. Dokumenty reagujú aj na najdôležitejšie doktrínálne zme-

ny v oblasti bezpečnosti. Obe stratégie sú pomerne konkrétne, čo veľmi pozitívne pôsobí smerom k transparentnosti, spoľahlivosti a vysokej miery čitateľnosti slovenskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Pozitívne sa hodnotí aj prezentácia najdôležitejších geografických a prezentácia základného strategického smerovania. Z týchto faktorov vychádzajú aj vojensko-politické ambície SR na úrovni nasadenia ozbrojených síl, ktoré podporujú a potvrdzujú priority SR.

Ďalšie kľúčové momenty bezpečnostnej politiky SR v rokoch 2005/2006

Kvôli obmedzenému priestoru je možné vymenovať ďalšie kľúčové momenty bezpečnostnej politiky SR v 2005/2006 len informatívne. Potvrdzujú však základnú strategickú líniu našej zahraničnej a bezpečnostnej politiky.

K najdôležitejším krokom patrí snaha posilňovať vojenskú prítomnosť v juhovýchodnej Európe (Kosovo a operácia EÚ v Bosne a Hercegovine), teda v našom prioritnom regióne. Zároveň sa tým naplňuje aj vojensko-politický cieľ SR, t. j. zvyšovanie podielu operácií pod vedením NATO a EÚ v rámci celkového počtu vojakov v zahraničí. Korešponduje to s cieľmi prezentovanými v Koncepcii účasti ozbrojených síl SR v zahraničných operáciách. Posilňovanie prítomnosti na Balkáne nie je možné analyzovať izolovane, ale je potrebné chápať ju v kontexte ďalších krokov SR v oblasti (napr. angažovanie sa v procesoch súvisiacich s nezávislosťou Čiernej Hory).

Dôležitým momentom bola aj definícia príspevku SR do NATO Response Force (schválený vládou v júni 2005). Požiadavka nasadenia prvých elementov týchto síl do 5 dní si môže vyžadovať zmeny v legislatíve. Kompetencia rozhodovať o nasadení jednotiek v rámci operácií NATO a EÚ by prešla z NR SR na vládu (samozrejme, môžu existovať rôzne varianty riešenia, vrátane možnosti dodatočného potvrdenia NR SR). Na úrovni EÚ sa vykryštalizovala ambícia SR v súvislosti s jej podielom na budovaní Battle Groups: v novembri 2005 došlo k podpísaniu dohody medzi SR a ČR o vytvorení spoločnej česko-slovenskej skupiny, z ktorej približne pätinu má tvoriť slovenský komponent. Znamená to, že SR bude v horizonte roku 2009 participovať v dvoch bojových skupinách EÚ: česko-slovenskej a poľsko-nemecko-slovensko-lotyško-litovskej.

V procese profesionalizácie ozbrojených síl bol rok 2005 kľúčový, vzhľadom na zastavenie brannej povinnosti a prechod na úplnú profesionalizáciu ozbrojených síl SR.

Maďarsko: pokračujúce postavenie zahraničnej a bezpečnostnej politiky v tieni vnútornej politiky⁶

Keďže je v MR zahraničná a bezpečnostná politika veľmi silno ovplyvňovaná vnútropolitickými faktormi, už len samotná skutočnosť, že sa blížili voľby (apríl 2006), ovplyvnila kroky maďarskej vlády. Samotné výsledky volieb však (vyhrala dovtedajšia vládna koalícia socialistov a liberálov) neovplyvnia smerovanie maďarskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. V rokoch 2005 a 2006 pokračoval trend, podľa ktorého majú prioritu oblasti hospodárstva a vnútornej politiky. Zahraničná a bezpečnostná politika bola mimoriadne aktívna na Balkáne. Z ďalších oblastí zahraničnej politiky to boli vzťahy s RF a USA, ktoré však majú na bezpečnostnú politiku predovšetkým nepriamy vplyv.

Vplyv volieb sa ukázal byť rozhodujúci aj v prípade niektorých aspektov zahraničnej angažovanosti MR. Maďarsko totiž plánovalo a naďalej plánuje prevzatie velenia nad jedným provinčným rekonštrukčným tímom (PRT) v Afganistane. Preferovalo ale prevzatie zodpovednosti za už existujúcu PRT pod holandskou kontrolou (holandské sily sa mali angažovať v budovaní PRT v nestabilnejšej južnej časti Afganistanu), vzhľadom na to, že by si to vyžiadalo ďaleko menšie náklady a energiu, ako budovanie úplne nového tímu. V Holandsku sa však kvôli vnútropolitickým faktorom rozhodnutie o holandskej angažovanosti oneskorilo (liberálna D66, najmenšia vládna strana, nesúhlasila s návrhom). Napokon Holanďania prijali rozhodnutie umožňujúce naplnenie maďarských ambícií, ale maďarská vláda krátko pred voľbami nechcela zobrať na seba riziko rozhodovania vo veci, ktorá by teoreticky mohla byť využitá proti nej počas volebnej kampane. Z tohto dôvodu padlo v januári 2006 „rozhodnutie o odložení rozhodnutia“ o budovaní maďarského PRT na obdobie po parlamentných voľbách (apríl 2006).

K problémovým faktorom patrila v uplynulom období aj výstavba radarovej základne NATO na juhu krajiny. Pôvodná lokalita – hora Zengő – bola odmietnutá environmentálnymi mimovládnyimi organizáciami, ku ktorým sa pridali aj niektorí verejní činitelia. Väčšiu váhu získala vlna nesúhlasu v momente, keď pro-

⁶Pre rozsiahlejšiu analýzu zahraničnej a bezpečnostnej politiky Maďarska vid' [9, 10].

testujúcich podporil aj nový prezident MR László Sólyom. Maďarská vláda na vzniknutú situáciu reagovala kompromisným návrhom: vybudovať systém na hore Tubes, tiež na juhu krajiny [12]. Prvé reakcie (vrátane reakcie prezidenta MR, ktorého autorita a angažovanosť v tejto otázke bola kľúčová) nasvedčujú tomu, že nová lokalita bude prijateľná pre väčšinu zainteresovaných strán.

Z kľúčových regiónov bezpečnostnej politiky vystupovala MR aktívne predovšetkým na Balkáne. Bola zachovaná vysoká intenzita vzťahov s Chorvátskom, ktoré je najdôležitejším partnerom pre MR v juhovýchodnej Európe. Maďarsko intenzívne podporovalo chorvátske integračné ambície aj počas rokovaní na celoeurópskej úrovni. V tejto veci sa napokon ukázal ako efektívny spoločný postup stredo európskych štátov (Rakúsko, SR, MR). Okrem Chorvátska sa realizovali návštevy maďarských predstaviteľov aj v ďalších štátoch v oblasti pomerne intenzívne. Napríklad v apríli 2005 minister zahraničných vecí Ferenc Somogyi navštívil Srbsko a Čiernu Horu, kde rokoval s predstaviteľmi spoločného štátu, ako aj s predstaviteľmi jednotlivých entít. Práve táto návšteva hovorí o komplexnom prístupe MR k Srbsku a Čiernej Hore. Okrem toho, že sa Maďarsko snažilo o intenzívne vzťahy so spoločným štátom, pripravovalo sa aj na eventualitu rozdelenia a snažilo sa aj o budovanie vzťahov s predstaviteľmi Čiernej Hory. Praktickým krokom v tomto smere bolo otvorenie úradu v hlavnom meste Čiernej Hory Podgorici v novembri 2005 spoločne s Rakúskom. Výsledky referenda o nezávislosti Čiernej Hory potvrdili tento prístup. Priorita Balkánu sa potvrdila aj na úrovni účasti ozbrojených síl MR v zahraničných misiách: v súčasnosti sú približne dve tretiny vojakov v zahraničí v misiách na Balkáne. Z celkového počtu 972 vojakov v zahraničí má Maďarsko dislokovaných 627 vojakov na Balkáne, v misiách KFOR v Kosove, EUFOR v Bosne a Hercegovine a v Macedónsku [11]. Je zaujímavé, že 707 vojakov participuje v misiách NATO (okrem Balkánu najmä v Afganistane, kde má MR 185 príslušníkov ozbrojených síl) [11].

Poľsko: nová vláda a potvrdenie a silné presadzovanie stálych priorít poľskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky

Aj v Poľsku mali voľby výrazný vplyv na zahraničnú a bezpečnostnú politiku. 25. septembra 2005 sa konali voľby do oboch komôr parlamentu a 9. a 23. októbra 2005 voľby prezidentské. Víťazom

oboch volieb sa stali pravicové politické sily – strana Právo a spravodlivosť (PiS), resp. prezidentský kandidát Lech Kaczyński.

Nová vláda a prezident, ktorý má významný vplyv na zahranično-politické rozhodnutia, predovšetkým v oblasti vzťahov s USA a vo formovaní východnej politiky Poľska, nezmenili, ale naopak posilnili základné kamene poľskej bezpečnostnej politiky⁷. Týka sa to predovšetkým privilegovaných vzťahov s USA, pohľadu na NATO ako základnú garanciu európskej bezpečnosti a zároveň fóra pre najdôležitejšie strategické diskusie západného sveta [2], ďalej určitej miery euroskepticizmu, ako aj dôrazu na budovanie strategického partnerstva s Ukrajinou a uprednostňovania Ukrajiny pred RF v poľskej „východnej politike“. Lech Kaczyński počas prvých mesiacov svojho úradovania navštívil štáty, ktoré sú deklarovanými prioritami poľskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky: USA, Ukrajinu, Vatikán, Taliansko, Litvu, všetky višegrádske štáty vrátane SR, Nemecko a Francúzsko (február 2006). Na stretnutí s predstaviteľmi diplomatického zboru poľský prezident vyhlásil, že tieto krajiny patria medzi najdôležitejšie pre Poľsko.

Dobrá základ pre upevnenie strategických poľsko-amerických vzťahov vytvorilo rozhodnutie Poľska o predĺžení mandátu poľských síl v Iraku. Podľa rozhodnutia poľskej vlády z 13. decembra 2005 zostanú vojaci v Iraku zatiaľ do konca roka 2006 a predĺžil sa aj mandát poľských síl na území bývalej Juhoslávie. Pravdepodobne však ani tento termín nebude konečným dátumom na stiahnutie poľských síl, keďže ani jedna z kľúčových strán (PiS a PO) nepodporuje ich rýchle stiahnutie [4]. Poľsko zaujalo pozitívny postoj aj k budovaniu stredoeurópskeho elementu amerického systému protiraketovej obrany na poľskom území, vrátane dislokácie protiraket [2]. Napriek tomu, že USA definitívne rozhodnutie ešte neprijali, najväčším stredoeurópskym kandidátom na umiestnenie základne je práve Poľsko (o SR a MR sa v tejto súvislosti neuvažovalo, ČR má podľa dostupných informácií menšie šance).

K dôležitým momentom vo vzťahoch s Nemeckom a Francúzskom patrí, že napriek pozitívnemu vývoju v bilaterálnych, ako aj trilaterálnych vzťahoch (v rámci weimarskej trojky), sa zvýraznili rozdiely medzi nimi v strategicky dôležitých koncepcioných otázkach európskej politiky. Ku vzťahom s Nemeckom sa poľskí predstavitelia stavali pomerne rezervovane a ich zlepšeniu

⁷Pre rozsiahlejšiu analýzu zahraničnej a bezpečnostnej politiky Poľska viď [9, 10].

nepomohli ani niektoré vyhlásenia a kroky týkajúce sa historických faktorov. Poľské obavy boli intenzívne akcentované predovšetkým v súvislosti so spoluprácou Nemecka a RF v oblasti energetiky (budovanie plynovodu v Baltickom mori). V súvislosti s týmto projektom od poľských predstaviteľov odzneli aj slová poukazujúce na údajné historické analógie s paktom Molotov-Ribbentrop. Obavy z budovania tohto plynovodu vyjadril aj prezident Kaczynski na stretnutí s novou nemeckou premiérkou Angelou Merkelovou.

Počas návštevy poľského prezidenta v Paríži sa napriek zhodám v niektorých oblastiach (Lech Kaczynski vyjadril súhlas s vyhlásením prezidenta Chiraca, že ústavná zmluva EÚ v súčasnej podobe už pravdepodobne nebude schválená) ukázali dôležité rozdiely medzi poľským a francúzskym pohľadom na otázky strategickej dôležitosti, vrátane energetickej bezpečnosti a vzťahov s Ukrajinou a RF. Poľsko preferuje spoločný postup európskych a transatlantických spojencov v prípade energetickej bezpečnosti [2], čo je v protiklade s francúzskym dôrazom na spoluprácu s RF. Podobné rozdiely na strategickej úrovni sú v pohľade na mieru spolupráce s Ukrajinou a na jej miesto v rámci európskej architektúry. Pre Poľsko je z historických, ale predovšetkým strategických a geopolitických dôvodov Ukrajina prioritným partnerom, čo nekorešponduje s francúzskou preferenciou RF a rezervovaným postojom voči Ukrajine. Poľská podpora Ukrajiny zahŕňa aj integračné ambície smerom k NATO. Základ poľského pohľadu na miesto Ukrajiny v širších geopolitických súvislostiach vyjadril v súčasnosti už bývalý minister zahraničných vecí Poľska: ukrajinské „...členstvo v NATO neposilní len alianciu, ale v základoch zmení geopolitickú situáciu v našom susedstve...“ [2].

Snaha o posilňovanie partnerstva s Ukrajinou [2], ale aj s ďalšími štátmi vo východnej Európe bola potvrdená niekoľkokrát, vrátane stretnutia lídrov Poľska, Ukrajiny, Litvy a Gruzínska na Kryme v auguste 2005. Rokovali o situácii v Bielorusku a o spoločnom postupe proti „regionálnym ambíciám“ RF. Nemenej dôležitá bola cesta prezidenta Kaczynského na Ukrajinu (28. februára až 1. marca 2006, t. j. ešte pred rozhodujúcimi parlamentnými voľbami, ktoré nakoniec priniesli víťazstvo síl označovaných ako „prozápadné“). Počas svojej návštevy poľský prezident zdôraznil poľskú podporu euroatlantickej integrácii

Ukrajiny a záujem o spoluprácu v oblasti energetickej bezpečnosti.

Implikácie pre Slovensko

Najdôležitejším a de facto jediným globálne dôležitým strategickým vzťahom sú v regióne strednej Európy poľsko-americké vzťahy. Poľsko je a zostáva najdôležitejším štátom pre USA v strednej Európe a tiež kľúčovým americkým spojencom na celoeurópskej úrovni. Je to stály faktor, ktorý nie je možné ignorovať ani v iných stredoeurópskych štátoch. Aj keď sa to v súčasnej zahraničnej a bezpečnostnej politike Poľska artikuluje menej, kľúčová bude aj európska dimenzia a poľský vplyv na formovanie architektúry Európy (nielen v oblasti bezpečnosti) v neposlednom rade prostredníctvom participácie vo weimarskej trojke.

Najdôležitejšou príležitosťou a zároveň výzvou pre stredoeurópske štáty je spolupráca v strategicky dôležitých otázkach, najmä v súvislosti s Balkánom a východnou Európou. V týchto regiónoch existuje spoločný a veľmi silný záujem Stredoeurópanov: podporovať transformáciu štátov v regióne a v dlhodobom horizonte aj ich integráciu do euroatlantických štruktúr. Posilní to nielen samotné cieľové štáty, ale zároveň aj stabilitu a bezpečnosť celého stredoeurópskeho priestoru. Existuje mnoho príkladov úspešnej spolupráce – uviesť treba predovšetkým podporu chorvátskym integračným snahám. V budúcnosti bude jedna z najväčších výziev pre strednú Európu postupovať spoločne a efektívne v záujme sústredenia pozornosti EÚ a európskej susedskej politiky na regióny, ktoré sú pre nás prioritné. Zároveň však výzvu môže znamenať samotná spolupráca stredoeurópskych štátov, aby pri niektorých príležitostiach a problémoch nekonali ako konkurenti, ale ako partneri.

Síce existujú v niektorých oblastiach nezhody ale sú sporadického rázu. Pozitíva a efekty spolupráce sú v dominantnej väčšine a navyše prípadné nezhody vždy majú predovšetkým komunikačný, menej politický a už v žiadnom prípade nie bezpečnostno-politický rozmer.

Popri strategickej úrovni spolupráce stredoeurópskych štátov existuje aj mnoho praktických oblastí, vrátane bezpečnostnej po-

litiky. Okrem spolupráce v misiách (napríklad v minulosti česko-slovenská kooperácia na Strednom východe, slovensko-maďarská na Cypre, atď.) k dôležitým oblastiam spolupráce patria aj plány na budovanie spoločných bojových jednotiek EÚ, v rámci ktorých existuje niekoľko „stredoeurópskych kombinácií“. Je zaujímavé, že SR participuje v dvoch stredoeurópskych bojových skupinách (ČR-SR, PL-SR-Nemecko-Litva-Lotyšsko).

K ďalším oblastiam pre potenciálnu spoluprácu patrí energetická politika a energetická bezpečnosť, no v súčasnosti sú rozdiely v situácii a stanoviskách vyplývajúcich z nej pomerne zásadného charakteru.

Na záver jedna poznámka k „limitovanej diferenciacii“ zahraničných a bezpečnostných politík stredoeurópskych štátov. Z dôvodov odlišného potenciálu, odlišných historických skúseností, nerovnakého geopolitického postavenia a váhy, vnútropolitických dôvodov, ako aj geografických faktorov existujú prirodzené rozdiely v zahraničných a bezpečnostných politikách stredoeurópskych štátov. Zároveň však práve kvôli spomínaným faktorom je táto diferenciacia obmedzená a preto je v politikách stredoeurópskych štátov viac spoločných prvkov ako rozdielných. Každý stredoeurópsky štát preferuje silné NATO a transatlantické vzťahy – aj keď ich atlanticizmus siaha od silného, exkluzívneho atlanticizmu Poľska až po niekedy váhavý atlanticizmus Maďarska usilujúci o balans medzi Európou a USA. Podobne sa geografické priority štátov strednej Európy rozprestierajú na širokom území od Balkánu cez severnú časť Čierneho mora až po Baltické more – no v podstate sú tieto priority sústredené do širšieho priestoru juhovýchodnej a východnej Európy.

ZDROJE

- [1] Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, Ministerstvo obrany SR: Bratislava 2005.
- [2] Government information on Polish foreign policy in 2006 presented at the session of the Sejm on February 15, 2006 by the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Poland, Stefan Meller, http://www.mfa.gov.pl/-Government_information_on_Polish_foreign_policy_in_2006.4599.html.
- [3] Gyula T. Máté: Energiabiztonság: atomerőmű vagy Oroszország a választás, Magyar Nemzet, 18. 3. 2006.
- [4] Kaczynski, Piotr Maciej: What will the new Polish Government's policy be in Europe after the parliamentary and presidential elections? Institut Spraw Publicznych, http://www.epin.org/pdf/Comment_KaczynskiIPA_Spet2005.pdf.

- [5] Kolektív autorov: Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2003 – 2004, Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR: Bratislava 2004.
- [6] Lewicki, Zbigniew: Z tarcza Polska bedzie bezpieczniejsza, Gazeta Wyborcza 7. 12. 2005.
- [7] Obranná stratégia Slovenskej republiky, Ministerstvo obrany SR: Bratislava 2005.
- [8] Marušiak, Juraj: Poľsko – porazení porazili víťazov, Spoločnosť pre strednú a východnú Európu, <http://www.ssve.sk/index.php?page=clanok&idc=28>.
- [9] Nečej, Elemír – Ondrejcsák, Róbert – Tarasovič, Vladimír: Vývoj bezpečnostnej a obrannej politiky Slovenskej republiky, Poľska, Maďarska a Českej republiky v kontexte transatlantickej dimenzie a Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky, Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií – Friedrich Ebert Stiftung: Bratislava 2005.
- [10] Ondrejcsák, Róbert: Bezpečnostná politika Poľska a Maďarska v roku 2004 – 2005, in: Tarasovič, Vladimír – Ondrejcsák, Róbert – Lupták, Ľubomír, eds.: Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2004 – 2005, Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR: Bratislava 2005, s. 193 – 208.
- [11] Részvétel a békeműveletekben (Participácia v mierových misiách), Ministerstvo obrany MR, http://www.honvedelem.hu/files/9/5130/j_misszios_letszam.pdf.
- [12] Tájékoztató a radarprogramról (Informácie o radarovom programe), Ministerstvo obrany MR, http://www.honvedelem.hu/hirek/hazai_hirek/tajekoztato_a_magyarorszag_i_radarprogram_megvalositasarol.